

Αμαλία Κ. Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός (Διετές Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Βυζαντινής Ιστορίας απ' το Α.Π.Θ.)

«Σχέσεις μητέρας-γιου στο πρώιμο Βυζάντιο: Οι περιπτώσεις των Τριών Ιεραρχών και των μητέρων τους».

Γ) Ανθούσα και Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Η μητέρα του Ιωάννου του Χρυσοστόμου Ανθούσα καταγόταν από πλούσια και ευγενική οικογένεια της Αντιόχειας. Όμως δεν θεωρούσε τα υλικά αγαθά και την αριστοκρατική καταγωγή της πηγή χαράς και ευτυχίας όπως οι περισσότεροι συμπατριώτες της Αντιοχείς, αλλά τη χριστιανική ευσέβεια και την εσωτερική ειρήνη. Την Ανθούσα διαλέγει για γυναίκα του ο Σεκούνδος, χριστιανός κι αυτός και ενεργό μέλος της εκκλησίας της Αντιόχειας και καταγόμενος, όπως και η ίδια, από πλούσια και επιφανή οικογένεια. Είχε αναδειχθεί ανώτερος αξιωματικός στη Συρία και «διέπρεψεν ευγενώς παρά τη τάξει του Στρατηλάτου της Συρίας» και ακόμη «διέπρεψεν εν τοις ανωτάτοις αξιωματικοίς του κατά την Ανατολήν στρατού». Σύμφωνα με λατινική βιογραφία ο Σεκούνδος ήταν «magister militum Syriae», δηλαδή άρχοντας, διοικητής των στρατιωτών της Συρίας.

Δυστυχώς ο Σεκούνδος πέθανε πολύ νωρίς, όταν ο γιος του Ιωάννης ήταν ακόμη βρέφος μηνών. Οι συγγενείς και ο περίγυρος της Ανθούσας, λίγο καιρό μετά το θάνατο του συζύγου της, την παρότρυναν να συνάψει δεύτερο γάμο ως λύση του δράματος που βίωνε, μιας και βρισκόταν ακόμη σε πολύ νεαρή ηλικία (20 ετών) και είχε ανάγκη συντρόφου η ίδια, το παιδί της χρειαζόταν προστάτη αλλά και η μεγάλη της περιουσία σωστή διαχείριση. Πολλοί άντρες, αντάξιοι του Σεκούνδου, τη ζήτησαν σε γάμο, για τα προσόντα της, την ευγένεια του χαρακτήρα της, τα νειάτα της, αλλά κυρίως για την περιουσία της. Η Ανθούσα, ως νεαρή και πλούσια χήρα, απ' την άλλη μεριά, αντιμετώπιζε πολλά προβλήματα, ιδιωτικά και δημόσια. Καθημερινά κινδύνευε από ποικίλους πειρασμούς, γιατί «όπως μια ατείχιστη πόλη βρίσκεται στη διάθεση όλων εκείνων που επιθυμούν να τη διαρπάσουν, έτσι και η κόρη που χηρεύει έχει πολλούς ολόγυρα εκείνους που την επιβουλεύονται, κι όχι μόνον όσους εποφθαλμιούν τα χρήματά της αλλά και αυτούς που επιδιώκουν να παραβιάσουν τη σωφροσύνη της» αναφέρει χαρακτηριστικά ο γιος της Ιωάννης ο Χρυσόστομος στο «Λόγος εις νεωτέραν χηρεύσασαν», παράγραφος 2. (Άπαντα των αγίων Πατέρων, Τόμ.8, σελ.72). Παρ' όλα αυτά η Ανθούσα στήριζε στην πίστη τις ελπίδες της και αγωνιζόταν προσευχόμενη. Γι' αυτό και άντεχε και νικούσε στον αγώνα της ζωής της. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφέρει χαρακτηριστικά: «Το γυναικείο φύλο έχει κάποια κλίση προς την ευσυγκινησία. Όταν όμως προστεθεί και η νεότητα και η πρόωρη χηρεία και η απειρία της ζωής και μέγα πλήθος φροντίδων και η διαβίωση, καθ' όλη την προηγούμενη ζωή μέσα στην καλοπέραση, στη χαρά και στον

πλούτο, τότε τα δεινά πολλαπλασιάζονται. Και εάν όποια δέχτηκε το κτύπημα δε λάβει βοήθεια απ' τον ουρανό, η πρώτη σκέψη θα μπορέσει να τη συντρίψει».

Η νεαρή μητέρα και χήρα Ανθούσα απ' την αρχή μερίμνησε για τη χριστιανική ανατροφή του παιδιού της. Απ' την τρυφερή του ηλικία διέπλασε το χαρακτήρα του. Έτσι η περαιτέρω διαπαιδαγώγησή του ήταν ευκολότερη, αφού μπορούσε από νωρίς να εισαγάγει τον Ιωάννη στην ευλάβεια, στη φιλοσοφία και στην απόκτηση της αρετής. Βέβαια, στη διαμόρφωση του Ιωάννη συντέλεσε και η εκ πατρός θεία του, διάκονος Σαβιανή. Ο ίδιος ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, στη μετέπειτα διδασκαλία του ως ενηλίκου ποιμένα, προτρέπει τους γονείς να συνδέουν τα παιδιά τους από μικρή ηλικία με το γραπτό και προφορικό χριστιανικό λόγο και τη μελέτη των Αγίων Γραφών. Τους συμβουλεύει, από την πείρα του χαρακτηριστικά: «Δώμεν αυτοίς υπόδειγμα, εκ πρώτης ηλικίας τη των Γραφών αναγνώσει ποιούντες αυτούς ενσυχολάζειν». Και ο μεγάλος μας ιστορικός Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος σημειώνει: «Ουδείς ουδεπώποτε των χριστιανών ρητόρων δεν ενεπνεύσθη τοσούτον υπό του πνεύματος της Αγίας Γραφής, ουδ' εχρωματίσθη ούτως ειπείν τοσούτον υπό των ακτίνων αυτοίς».

Η Ανθούσα, νεαρή και ενάρετη χήρα, ήταν παράδειγμα σωφροσύνης, αγνότητας και καθαρότητας βίου. Το πνεύμα του κόσμου και οι κοσμικές συγκεντρώσεις δεν την είλκυαν. Η ενδυμασία, οι λόγοι της και η εν γένει συμπεριφορά της, όλα μιλούσαν για την ξεχωριστή της φύση: ήταν η όντως χήρα, την οποία θαύμαζαν χριστιανοί και ειδωλολάτρες. Αυθόρμητα την επαίνεσε για την αρετή της και ο μεγάλος ρητοροδιδάσκαλος Λιβάνιος, όταν πληροφορήθηκε ποια ήταν η Ανθούσα. Το τι είπε με φωνή δυνατή, απευθυνόμενος στο εθνικό-ειδωλολατρικό ακροατήριο, μας το διέσωσε ο γιος της Ιωάννης: «Εγώ ποτέ νέος έτι ων, τον σοφιστήν τον εμόν (πάντων δε ανδρών δεισιδαιμονέστερος εκείνος ην) οίδα επί πολλών την μητέρα την εμήν θαυμάζοντα. Των γαρ παρακαθημένων αυτώ πυνθανόμενος, οία είωθε, τις είην εγώ, και τινός ειπόντος, ότι χήρας γυναικός, εμάνθανε παρ' εμού την τε ηλικίαν της μητρός και της χηρείας τον χρόνον... Ως δε είπον, ότι ετών τεσσαράκοντα γεγνουία είκοσιν έχειν λοιπόν, εξ' ου τον πατέρα απέβαλε τον εμόν, εξεπλάγη, και ανεβόησε μέγα, και προς τους παρόντας ιδών: Βαβαί, έφη, οίαι παρά Χριστιανοίς γυναίκες εισιν... Τοσούτου ου παρ' ημίν μόνον, αλλά και παρά τοις έξωθεν το πράγμα απολαύει του θαύματος και του επαίνου».

Η πόλη της καταγωγής και διαμονής της Ανθούσας και του γιου της Ιωάννη, η Αντιόχεια, ήταν προσφιλής στο χριστιανικό κόσμο γιατί σ' αυτή ονομάστηκαν για πρώτη φορά οι μαθητές του Χριστού Χριστιανοί: «Εγένετο...χρηματίσαι πρώτον εν Αντιοχεία τους μαθητάς Χριστιανούς» μας εξιστορεί ο ιερός ευαγγελιστής Λουκάς. «Ήτο πόλις τοσαύτη και δήμος εις είκοσι εκτεινόμενος μυριάδας» μας πληροφορεί ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος. Και ο εθνικός μας ιστορικός Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος συνεχίζει: «Πόλις έχουσα μεν 200.000 κατοίκων χριστιανών, ιουδαίων, ειδωλολατρών, ομιλούντων όλων την ελληνικήν

γλώσσα, ακμάζουσα δε δια τας σχολάς και την εμπορίαν και τέχνην, ελογίζετο επί τη ευφυΐα και τη ζωηρότητι του δήμου αυτής ως άλλη τις κατά την Ανατολήν πόλις των Αθηνών». Αυτή λοιπόν η «κοσμούπολη», που είχε 600.000 κατοίκους μαζί με τους δούλους, ήταν πλούσια σε υλικούς θησαυρούς, αγαθά και έκλυση ηθών. Θέατρα και πεισματικοί αγώνες ιπποδρόμου, συμπόσια και μέθυες, χοροί και άσματα σειρήνια ήταν καθημερινές προκλήσεις και προσκλήσεις για μια ποικίλη, κοσμική ζωή. Όλα αυτά ήταν ομολογουμένως μεγάλοι πειρασμοί για τον έφηβο Ιωάννη, όταν σπούδαζε στις περίφημες σχολές της Αντιόχειας. Οι δάσκαλοι, επίσης, του Ιωάννη, ιδίως στις σχολές της ρητορικής, πρέσβευαν, ως επί το πλείστον, ειδωλολατρικές πεποιθήσεις γιατί θεωρούσαν τη ρητορική τέχνη αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την αρχαία φιλολογία και γραμματεία.

Ο Ιωάννης ως νέος θέλησε να επιδοθεί στο νομικό στάδιο. Γι' αυτό και διδάχτηκε στην Αντιόχεια, όπου τότε άκμαζαν τα γράμματα, ώστε να λέγεται και «Συριάδες Αθήναι», φιλοσοφία από τον πρώτο του καθηγητή Ανδραγάθιο και ρητορική απ' το Λιβάνιο που ήταν ένας απ' τους μεγαλύτερους ρήτορες της εποχής του. Ο Κων. Παπαρρηγόπουλος γράφει σχετικά: «Ακολούθησε τα ρητορικά μαθήματα του περιωνύμου σοφιστή Λιβανίου, ο οποίος διετέλεσε πιστός οπαδός του Ιουλιανού και του αρχαίου δόγματος...Ο ειδωλολάτρης αυτός σοφιστής θαύμασε μετά από λίγο το νέο μαθητή του και ήλπισε να τον ελκύσει στο αρχαίο θρήσκευμα, δια του δελεάσματος των ομηρικών εκείνων μύθων, τους οποίους τόσο εύγλωττα ερμήνευε. Αν και με το πέρασμα του χρόνου διαψεύστηκε στην προσδοκία του, δεν έπαυσε να αγαπά το Χρυσόστομο».

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος «οκτωκαιδέκατον έτος άγων την του σώματος ηλικίαν, αφηνίασε τους σοφιστάς των λεξιδρίων». Δηλαδή, μόλις σε ηλικία 18 ετών απέφυγε τους δασκάλους της ρητορικής, οι οποίοι εκφωνούσαν λόγους μικρούς κι όχι σπουδαίους. Δεν αναδείχτηκε ένας από τους συνήθεις ρήτορες των δικαστηρίων, αλλά μέγας ρήτωρ μεταξύ όλων των ρητόρων της Αντιόχειας. Όταν μίλησε στην αίθουσα του δικαστηρίου για πρώτη φορά, οι πάντες ξεπλάγησαν και τον χειροκρότησαν για την χειμαρρώδη ευγλωττία του και τον πειστικό λόγο του. Ως αριστούχος της Σχολής του Λιβανίου ανέβηκε στο δικανικό βήμα και αγόρευσε. Και τόσο πολύ σαγήνευσε ως συνήγορος τους ακροατές του, ώστε όλη η Αντιόχεια μιλούσε γι' αυτόν επί πολλές μέρες. Όλοι οι συνάδελφοί του ρήτορες τον αναγνώρισαν ως έξοχο και σπουδαίο τεχνίτη του λόγου. Για όλες τις επιτυχίες του ως συνηγόρου στη μεγάλη πόλη της Αντιόχειας ο Λιβάνιος του απέστειλε επιστολή, με την οποία συνέχαιρε τον ταλαντούχο μαθητή του.

Μάλιστα, όταν ο Λιβάνιος βρισκόταν στα έσχατα της ζωής του και τον ρώτησαν οι μαθητές του ποιόν θα 'θελε ν' αφήσει διάδοχο στη σχολή του, αποκρίθηκε αναστενάζοντας: «Ιωάννην έλεγον, ει μη τούτον ημών οι Χριστιανοί απεσύλησαν». Δηλαδή τον Ιωάννη έλεγα ν' αφήσω, εάν δεν μας τον είχαν αρπάξει ως λάφυρο οι Χριστιανοί.

Στη διάρκεια της παραμονής του στην Αντιόχεια ο Ιωάννης σχετίστηκε με «νέους δικανικούς αθλητάς», ιδίως συνομηλικούς του, εκ των

οποίων οι περισσότεροι ήταν εθνικοί-ειδωλόατρος και η κυριότερη τέρψη τους ήταν η «φοίτηση» στα δημόσια θεάματα, στις ιπποδρομίες και στις θεατρικές παραστάσεις. Για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα συμμετείχε κι αυτός σε τέτοιου είδους εκδηλώσεις. Όπως αναφέρει ο ίδιος: «Τον δικαστηρίω προσεδρεύοντα και περί τας εν τη σκηνή τέρψεις επποιημένον». Δηλαδή «εγώ ήμουν εκείνος που ασχολούμουν με τις δικηγορικές υποθέσεις και τα θέατρα και οι τέρψεις των θεατρικών παραστάσεων με αιχμαλώτιζαν». Όταν όμως ο Ιωάννης, ως συνειδητός Χριστιανός, συναισθάνθηκε τις βλαπτικές επιδράσεις του «κόσμου» πάνω του, ομολόγησε: «Εγώ δε, έτι ταις του κόσμου πεπεδημένος επιθυμίαις, καθείλκον την εμαυτού (πλάστιγγα), και εβιαζόμενη κάτω μένειν, νεωτερικαίς αυτήν επιβρίθων φαντασίαις». Δηλαδή «εγώ, δεσμευμένος ακόμη απ' τις κοσμικές επιθυμίες, φόρτωνα την δική μου πλάστιγγα με νεανικές φαντασίες και την έσπρωχνα προς τα χαμηλά και τα κατώτερα». Ο ίδιος αργότερα θα γράψει για τη φύση της νεότητας: «Πυρά τις εστί η νεότης και πέλαγος κυμάτων γέμον και πολλάς έχον επαναστάσεις...καθάπερ τις ίππος αδάμαστος, καθάπερ τι θηρίον ατίθασον, τοιούτον εστί η νεότης». Έτσι ο Ιωάννης, μέσα στην κοσμική εκείνη συναναστροφή και καθώς ήταν πλούσιος και απάραμιλλα χαρισματικός και ελκυστικός στις ιδιαίτερες-διαπροσωπικές και δημόσιες- σχέσεις του, μπορούσε να παρασυρθεί σε δρόμους αλλότριους του χριστιανικού ιδανικού. Όμως η σύνεση, η ευσέβεια και η στοργή της μητέρας του Ανθούσας του έδειξαν τελικά την ορθή οδό του βίου του. Γι' άλλη μια φορά η σχέση μάνας και γιου αποδεικνύεται καταλυτική.

Στην Αντιόχεια ο Ιωάννης δικηγόρησε για πολύ καιρό. Ξαφνικά όμως τον έχασαν οι φίλοι του και στα δικαστήρια έπαυσε ν' ακούγεται η χειμαρρώδης φωνή του. Η επιθυμία του να εμβαθύνει περισσότερο στη χριστιανική θεολογία τον παρακίνησε να φοιτήσει στη θεολογική σχολή της Αντιόχειας, όπου τότε δίδασκαν δυο «άριστοι άνδρες»: ο Καρτέριος και ο Διόδωρος. Ιδίως παρακολούθησε τα μαθήματα του ιερέα Διοδώρου, ο οποίος συνδύαζε ευρεία πολυμάθεια, ζήλο και μεγάλη ικανότητα ερμηνείας της Αγίας Γραφής. Οι δυο αυτοί δάσκαλοι επέδρασαν πολύ στην προσωπικότητα του Ιωάννη, όπως και ο επίσκοπος Αντιοχείας Μελέτιος. Χάρη σ' αυτούς και στις άοκνες προσωπικές του προσπάθειες, εισέδυσσε βαθύτερα στο πνεύμα της χριστιανικής πίστεως και πριν το έτος 370μ.Χ. βαπτίστηκε απ' τον επίσκοπο και «προεχειρίσθη αναγνώστης της αυτόθι Εκκλησίας». Βαπτίστηκε μεγάλος, γιατί κατά τους χρόνους εκείνους πολλοί χριστιανοί συνήθιζαν να βαπτίζονται σε μεγάλη ηλικία. Εδώ, είναι περιττό, βέβαια, να ειπωθεί πόσο μεγάλη χαρά δοκίμασε η μητέρα του Ανθούσα για αυτή την τροπή της ζωής του.

Σ' αυτή τη φάση του επίσημου χριστιανικού του βίου, ο Ιωάννης συνδέθηκε στενότερα με τους τρεις φίλους του, Θεόδωρο, Μάξιμο και Βασίλειο, με τους οποίους συναποφάσισαν να ασπασθούν τον ερημικό βίο. Περισσότερο συνδέθηκε με το Βασίλειο, με τον οποίο ήταν συμμαθητές και φοιτούσαν στους ίδιους δασκάλους. Κατάγονταν απ' την ίδια πόλη, ήταν ομόφρονες και όταν αποφοίτησαν σκεπτόντουσαν ποιο δρόμο ζωής να προτιμήσουν. Ο φίλος του Ιωάννη, ο

προαναφερθείς Βασίλειος, αποφάσισε να γίνει μοναχός και τον παρακάλεσε ν' αφήσουν τα σπίτια τους και να κατοικήσουν μαζί στην έρημο. Τέλος τον έπεισε, και επρόκειτο να πραγματοποιήσουν την απόφασή τους. Όταν όμως η Ανθούσα πληροφορήθηκε τους σκοπούς του γιου της, προσπάθησε να τον αποτρέψει με θρήνους, παράπονα και παρακλήσεις. Το τι έκανε η Ανθούσα για να τον εμποδίσει, περιέγραψε ο ίδιος, και το απόσπασμα αυτό, ως λόγος και ως σκηνή δραματική, είναι απ' τα πιο συγκινητικά και αριστοτεχνικά κείμενά του: «Μόλις κατάλαβε αυτή την επιθυμία η μητέρα μου, με πήρε από το δεξιό χέρι, με εισήγαγε στο ιδιαίτερο δωμάτιό της, με έβαλε να καθίσω δίπλα της στο κρεβάτι που με γέννησε και άρχισε να κλαίει απαρηγόρητα και να μου λέει λόγια συγκινητικότερα από τα δάκρυα: «Εγώ, παιδί μου, δεν απόλαυσα πολύ καιρό τις αρετές του πατέρα σου. Αυτό ήταν το θέλημα του Θεού. Αμέσως μετά τη γέννησή σου ακολούθησε ο θάνατός του, που άφησε εσένα ορφανό κι εμένα χήρα και μου έφερε όλες τις δυστυχίες της χηρείας, τις οποίες γνωρίζουν καλά μόνο όσες γυναίκες βρέθηκαν σ' αυτή την κατάσταση. Δεν είναι δυνατόν να παρασταθεί με λόγια η βαρυχειμωνιά και η τρικυμία, στην οποία ρίχνεται μια κόρη, που μόλις βγήκε απ' το πατρικό της σπίτι, χωρίς να γνωρίζει τον κόσμο, και ξαφνικά προσβάλλεται από πένθος ανυπόφορο και αναγκάζεται ν' αναλάβει φροντίδες ανώτερες από την ηλικία της κι από τη γυναικεία της φύση...». Έπειτα εξήγησε γιατί οι φροντίδες της ήταν μεγαλύτερες των δυνάμεών της, λέγοντας: «Διότι, νομίζω, πρέπει και των υπηρετών την αμέλεια και πονηριά να προσέχει, και των συγγενών τις επιβουλές να αποκρούει, και των εφόρων τις ενοχλήσεις και τη σκληρότητα, κατά την είσπραξη των φόρων, να αποκρούει με γενναιότητα. Όταν, δε, τύχει ν' αφήσει και παιδί ο μακαρίτης η κατάσταση γίνεται χειρότερη. Και κορίτσι ακόμη να είναι υποβάλει τη μητέρα του σε μύριες φροντίδες, μολονότι την απαλλάσσει από τα πολλά έξοδα και τον φόβο. Αν, όμως, είναι αγόρι, την πλημμυρίζει καθημερινά με μύριους φόβους και πολλές φροντίδες. Αφήνω δε και τα έξοδα, στα οποία αναγκάζεται να υποβληθεί για να το αναθρέψει και να το μορφώσει, όπως αρμόζει σε ελεύθερο πολίτη. Εμένα όμως δεν με έπεισε όλη αυτή η δυστυχία να συνάψω δεύτερο γάμο και να φέρω άλλο άνδρα στο σπίτι του πατέρα σου. Προτίμησα να ζω στην αμφιβολία και την ανησυχία και παρέμεινα στη σιδηρά κάμινο της χηρείας. Και το κατόρθωσα, πρώτον, με τη βοήθεια του Θεού. Έπειτα, όμως, έβρισκα εξαιρετική ανακούφιση στη δυστυχία μου, καθώς έβλεπα διαρκώς τη μορφή σου, που μου διατηρούσε έμψυχη, ακριβή εικόνα του μακαρίτη. Γι' αυτό, όταν ήσουν ακόμη βρέφος και δεν είχες μάθει ακόμη να μιλάς, στην ηλικία που τα παιδιά δίνουν ιδιαίτερη χαρά στους γονείς τους, μου χάριζες ιδιαίτερη παρηγοριά. Κι έπειτα, εσύ δεν είχες το δικαίωμα να με κατηγορήσεις ότι ναι μεν υπέμεινα τη χηρεία με γενναιότητα, αλλά μείωσα, λόγω των αναγκών της χηρείας την περιουσία σου, πράγμα που συνέβη όπως ξέρω σε πολλά ορφανά. Εγώ, και την πατρική σου περιουσία διαφύλαξα ακέραια και όσα χρειάζονταν για την προκοπή σου δεν παρέλειψα να ξοδέψω. Χρησιμοποιούσα την περιουσία που έφερα ως προίκα από το πατρικό μου σπίτι.

Μη νομίσσεις, όμως, ότι τώρα σου λέω αυτά τα πράγματα για να σε προσβάλλω. Όχι. Σου τα λέω για να σου ζητήσω, για όλα όσα έκανα, μια χάρη: μη με αφήσεις χήρα για δεύτερη φορά. Μη μου ανάψεις πάλι το πένθος, που τώρα πλέον έχει αποκοιμηθεί. Περίμενε πρώτα το θάνατό μου, ίσως έπειτα από λίγο καιρό να πεθάνω. Οι νέοι έχουν την ελπίδα να φτάσουν σε βαθύ γήρας, εμείς όμως οι γερασμένοι δεν περιμένουμε τίποτε άλλο εκτός απ' τον θάνατο. Όταν λοιπόν με παραδώσεις στη γη και ανακατέψεις τα οστά μου με τα οστά του πατέρα σου, τότε πήγαινε όπου θέλεις και ταξίδεψε σ' όποια θάλασσα θέλεις. Τότε δε θα σε εμποδίσει κανείς. Έως ότου όμως αναπνέω, κάνε υπομονή, μείνε μαζί μου και μην αντιστρατευτείς στο Θεό χωρίς λόγο, ρίχνοντας σε τόση δυστυχία εμένα που δεν σου έφταιξα σε τίποτα...Κι αν έχεις να με κατηγορήσεις ότι σε παρασύρω σε κοσμικές φροντίδες και σε αναγκάζω να διαχειριστείς μόνος σου την περιουσία σου, τότε να μη σεβαστείς ούτε τους νόμους της φύσεως, ούτε την ανατροφή σου, ούτε τα κοινωνικά έθιμα ούτε τίποτε άλλο. Τότε να φύγεις μακριά μου σα να είμαι εχθρός και αντίπαλός σου. Αν όμως κάνω το παν για να σε διευκολύνω να ζεις κατά τον τρόπο που εσύ επιθυμείς, τότε αν όχι τίποτε άλλο, ας σε κρατεί τουλάχιστον κοντά μου αυτή η διευκόλυνση». Η Ανθούσα με τα συγκλονιστικά λόγια της έπεισε τον Ιωάννη. Στάθηκε η ενσάρκωση της τέλει αγάπης που δεν ζητά κοσμικά ανταλλάγματα. Απέδειξε πως δεν ήθελε το γιο της κοντά της για να «ανοίξει» δικιά του οικογένεια, ώστε ως μάννα να γίνει και γιαγιά, βλέποντας εγγόνια απ' το παιδί της. Ούτε πάλι ήθελε να τον μπλέξει σε φροντίδες και να τον αναγκάσει να διαχειρίζεται ο ίδιος πλέον τη μεγάλη πατρική του περιουσία. Εάν έκανε κάτι τέτοιο, μη σεβόμενη τις επιθυμίες και τις κλίσεις του γιου της, θα αποδεικνυόταν ο χειρότερος εχθρός του και θα έπρεπε να φύγει μακριά της. Απεναντίας, η Ανθούσα έκανε το παν για να τον διευκολύνει να ζει μέσα στο σπίτι του κατά τον τρόπο που επιθυμούσε ο ίδιος: ως ασκητής αφιερωμένος εξ' ολοκλήρου στο Θεό.

Η στοργική μητέρα του Ιωάννη του Χρυσοστόμου δεν απατήθηκε στην προαίρησή της: δυο χρόνια μετά, όπως το είχε προείπει στο γιο της, «κοιμήθηκε εν Κυρίω» σε ηλικία μόνο 43 ετών. Ο Ιωάννης, ελεύθερος πια από ηθικές υποχρεώσεις, αφού μοίρασε όλη την οικογενειακή του περιουσία στους φτωχούς, αναχώρησε για την έρημο. Αφηγείται σχετικά με το γεγονός ο Κων. Παπαρρηγόπουλος: «Ο Ιωάννης εκτέλεσε την προαίρεση. Και μόνον αφού για έξι περίπου έτη σκληραγώγησε δεινά τον εαυτό του μακριά από κάθε κοινωνική επαφή, επέστρεψε άρρωστος στην Αντιόχεια για να λάμψει ξανά με την ακτινοβόλα προσωπικότητά του. Τότε χειροτονείται απ' τον Μελέτιο διάκονος και απ' τον διάδοχό του Φλαβιανό πρεσβύτερος». Ως πρεσβύτερος επί έντεκα χρόνια(386-397μ.Χ.) στην Αντιόχεια έδρασε επωφελέστατα, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στη μέριμνα των ενδεών. Σημειωτέον ότι η Εκκλησία της Αντιόχειας τότε διέτρεφε 3000 χήρες. Την 26η Φεβρουαρίου 398μ.Χ. χειροτονήθηκε αρχιερέας και έγινε αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. Το ελεύθερο φρόνημά του και τη φλογερή του πίστη εκδήλωνε ως την τελευταία στιγμή της ζωής του

στην εξορία με πράξεις και λόγια: «Δόξα τω Θεώ πάντων ένεκεν. Αμήν». Λόγια συγκινητικά και γενναία, με τα οποία εξέπνευσε την 14η Σεπτεμβρίου του έτους 407μ.Χ. σε ηλικία περίπου 62 ετών.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

1. Κωνσταντίνου Ν. Καλλινίκου, Πρωτοπρεσβυτέρου, Πρακτικά Ομιλίες εις τα Κυριακά Ευαγγέλια», σελ. 257, Β' Έκδοσις «ΖΩΗΣ»- Αθήναι 1930.
2. Γρηγορίου του Θεολόγου, Λόγος επιτάφιος εις τον Μέγαν Βασίλειον, 3, Migne P.G. 36, 497.
3. Γρηγορίου Νύσσης, Πραγματεία εις τον βίον της οσίας Μακρίνης, Migne P.G. 46, 980D.
4. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ομιλία 9η εις την Α' Τιμοθ.2, Migne P.G. 62, 546.
5. Μεγάλου Βασιλείου, Επιστολή 223, Προς Ευστάθιον τον Σεβαστηνόν, Migne P.G. 32, 825C.
6. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Εις τους αγίους Μακκαβαίους και την μητέρα αυτών, Ομιλία πρώτη, Migne P.G. 50, 621.
7. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ομιλίες εις Παροιμίας, κεφ. ΙΓ', Migne P.G. 64, 697D.
8. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ομιλία 9η Εις επιστολήν προς Κολασσ., Migne P.G. 62, 362.
9. Μεγάλου Βασιλείου, Επιστολή 204η «Τοις Νεοκαισαρεύσιν», 6, Migne P.G. 32, 752-753.
10. Γρηγορίου Νύσσης, Επιτάφιος λόγος εις τον ίδιον αδελφόν τον Μέγαν Βασίλειον, Migne P.G. 46, 808 C-D.
11. Μεγάλου Βασιλείου, Επιστολή 203η, «Τοις παραλιώταις επισκόποις», Migne P.G. 32, 737A-B.
12. Μεγάλου Βασιλείου, Επιστολή 193η, «Μελετίω αρχιάτρω», ένθ' ανωτ., 705B-C.
13. Μεγάλου Βασιλείου, Επιστολή 138η , «Ευσεβίω επισκόπω Σαμοσάτων», ένθ' ανωτ., 580 A-B.
14. Γρηγορίου Νύσσης, Εις τον βίον της οσίας Μακρίνης, ένθ' ανωτ., 964B-C.
15. Ιωάννου Χρυσοστόμου, Ομιλία 53η Εις την Γένεσιν, Migne P.G. 54, 465.
16. Γρηγορίου του Θεολόγου, Λόγος 14ος Περί φιλοπρωχίας, Migne P.G. 35, 869C.
17. Γρηγορίου Νύσσης, Επιστολή 19η «Προς τινα Ιωάννην...», Migne P.G.46, 1073C-D.
18. Δημητρίου Μπαλάνου, Πατρολογία, Αθήναι 1930, σ. 289.
19. Γρηγορίου του Θεολόγου, Λόγος επιτάφιος εις τον Μέγαν Βασίλειον, Migne P.G. 36, 505A-B.
20. Μεγάλου Βασιλείου, Περί του Αγίου Πνεύματος, κεφ. κθ' 74, Migne P.G. 32, 205B-C.
21. Ιωάννου Χρυσοστόμου, Περί Άννης λόγος δεύτερος, 4, Migne P.G. 54, 648.
22. Μεγάλου Βασιλείου, Επιστολή ΙΔ', «Γρηγορίω εταίρω», Migne P.G. 32, 277B-C.

23. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιτάφιον Α΄ «Εις Ναυκράτιον τον αδελφόν του Μεγάλου Βασιλείου», Migne P.G. 38,11.
24. «Ιχθυβόλον ποτ' έλυε λίνον βυθίης από πέτρης
25. Ναυκράτιος, δίναις εν ποταμού βρύχιος,
26. Και το μεν ουκ ανέλυσεν, ο δ' έσχετο. Πως αλιήα
27. Είρυσεν ανθ' αλίης δίκτυον; Ειπέ, λόγε.
28. Ναυκράτιον, καθαροίο βίου νόμον, ώσπερ είσκω,
29. Και χάριν ελκόμεναι και μόρον εξ υδάτων».
30. Γρηγορίου Νύσσης, Εις τους αγίους Τεσσαράκοντα Μάρτυρας, Λόγος Γ΄, Migne P.G. 46, 784B-C.
31. Μεγάλου Βασιλείου, «Προς την ομόζυγον Νεκταρίου Παραμυθητική», Επιστολή 6η, ένθ' ανωτ., 241B-C.
32. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιτάφιον ΝΔ΄ «Εις Εμμελίαν την μητέρα του Μεγάλου Βασιλείου», Migne P.G. 38, 37-38.
33. «Εμμέλιον τέθνηκε. Τις έφρασεν; Ή γε τοσοούτων
34. και τοίων τεκέων δώκε φάος βιότω,
35. υιέας, ηδέ θύγατρας ομόζυγας αζυγέας τε,
36. Εύπαις και πολύπαις ήδε μόνη μερόπων...
37. Τρεις μεν τήδ' ιερήες αγακλέες...
38. Θάμβος έχει μ' ορόωντα τόσον γόνον Εμμελίιο,
39. Και τοίον, μεγάλης νηδύος όλβον όλον.
40. Ως δ' αυτήν φρασάμην Χριστού κτέαρ, ευσεβές αίμα
41. Εμμελίου, τόδ' έφην ου μέγα. Ρίζα τόση.
42. Τούτο σοι ευσεβίης ιερόν γέρας, ω παναρίστη,
43. Τιμή σων τεκέων, οίς πόθον είχες ένα».
44. Μεγάλου Βασιλείου, Ασκητική προδιατύπωσις, Migne P.G. 31, 621B-C.
45. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιτάφιον ΡΖ΄ εις Αμφιλόχον άλλον, ΕΠΕ 11, 247.
46. Γρηγορίου του Θεολόγου, Λόγος ΙΗ΄, Επιτάφιος εις τον πατέρα παρόντος Βασιλείου, 8, ΕΠΕ 6, 283.
47. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα ΙΑ΄, Περί τον εαυτού βίον, στίχ. 67, Migne P.G. 37, 1034.
48. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα ΙΑ΄, ένθ' αν., στίχ., 65-66.
49. Γρηγορίου του Θεολόγου, Λόγος ΙΗ΄, ένθ'αν., 8, Migne P.G. 35, 993 C-D.
50. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιτάφιον ΟΔ΄, Εις την μητέρα εκ του θυσιαστηρίου προσληφθείσαν, Migne P.G. 38, 49.
51. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιτάφιον Α΄, ένθ' αν., σ. 57.
52. Δημ. Γ. Τσάμη, Μητερικόν Β΄,σ. 172, σημ. 4, Θεσσαλονίκη 1991.
53. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα ΜΕ΄, Θρήνος περί των της αυτού ψυχής παθών, στίχ. 221-222, Migne P.G. 37, 1369.
54. Κων. Γ. Μπόνη, Γρηγόριος ο Θεολόγος, σ. 54, Αθήναι 1953.
55. Γρηγορίου του Θεολόγου, ΞΕ΄ επιτάφιον ποίημα εις πατέρα, Migne P.G. 38,43.
56. Χρήστου Ανδρούτσου, Δογματική της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας, σσ. 396, 401, Αθήναι 1907.
57. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Εις την Γένεσιν ομιλία ΜΘ΄ 2, Migne P.G.

- 54, 445.
58. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα ΙΑ΄, Περί τον εαυτού βίον, στίχ. 68-74, ΕΠΕ 10, 65.
59. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα ΙΑ΄, ένθ' αν., στίχ. 91, Migne P.G. 37, 1036.
60. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα ΙΑ΄, Περί των καθ' εαυτόν, στίχ. 442, Migne P.G. 37,1003.
61. Γρηγορίου του Θεολόγου, Λόγος Β΄, Απολογητικός της εις τον Πόντον φυγής, ΡΓ΄, Migne P.G. 35, 501D, 504A.
62. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα Ε΄, επιτάφιος και συντομή του αυτού βίου, ΕΠΕ 10, 429.
63. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα Β΄, επιτάφιος και συντομή του αυτού βίου, Migne P.G. 37, 1447.
64. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Εις το κατά Ματθαίον, ομιλία Γ΄ 1, Migne P.G. 59,37.
65. Γρηγορίου του Θεολόγου, Περί των καθ' εαυτόν, Ποίημα Α΄, στίχ. 438, Migne P.G. 37, 1002.
66. Γρηγορίου του Θεολόγου, Εις την εν ταις νηστείαις σιωπήν, Ποίημα ΛΔ΄, στίχ. 157-158, ΕΠΕ 10, 303.
67. Γρηγορίου του Θεολόγου, Περί των εαυτού βίον, Ποίημα ΙΑ΄ στίχ. 99, Migne P.G. 37,1036.
68. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Εις την προς Εφεσίους, ομιλία ΚΑ΄ , 2, Migne P.G. 62, 151.
69. Γρηγορίου του Θεολόγου, Εις την αδελφήν εαυτού Γοργονίαν επιτάφιος, λόγος Η΄, 5, Migne P.G. 35, 796.
70. Γρηγορίου του Θεολόγου, Θρήνος περί των της αυτού ψυχής παθών, Ποίημα ΜΕ΄, στίχ. 205, 209-210, ΕΠΕ 10, 343, 345.
71. Γρηγορίου του Θεολόγου, Υποθήκαι παρθένους, Ποίημα Β΄, στίχ. 242, Migne P.G. 37, 597.
72. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Προς πιστόν πατέρα, λόγος τρίτος, 21, Migne P.G. 47, 386.
73. Γρηγορίου του Θεολόγου, Περί φιλοπρωχίας, λόγος ΙΔ΄, 11, Migne P.G. 35, 869 C.
74. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Εξήγησις εις τας Παροιμίας Σολομώντος, Migne P.G. 64, 697D.
75. Μεγάλου Βασιλείου, Επιστολή 325η, Μαγνιανώ, Migne P.G. 32, 1072 C.
76. Γρηγορίου του Θεολόγου, Λόγος ΛΖ΄, Εις το ρητόν του Ευαγγελίου. «Ότε ετέλεσεν ο Ιησούς τους λόγους τούτους» και τα εξής, 14, Migne P.G. 36, 300B-C.
77. Γρηγορίου του Θεολόγου, Κατά γυναικών καλλωπιζομένων, Ποίημα κθ΄, στίχ. 265-267, ΕΠΕ 9, 391.
78. Γρηγορίου του Θεολόγου, Εις Καισάριον τον εαυτού αδελφόν, περιόντων έτι των γονέων επιτάφιος, Λόγος Ζ΄, 4, ΕΠΕ 6, 387.
79. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιστολή ΡΔ΄ Ολυμπίω, Migne P.G. 37, 204C-205A.
80. Γρηγορίου του Θεολόγου, Εις την εν ταις νηστείαις σιωπήν, Ποίημα ΛΔ΄, στίχ. 173-4, ΕΠΕ 10, 303.

81. Γρηγορίου του Θεολόγου, Απολογητικός..., ένθ' αν. 116, ΕΠΕ 1, 213.
82. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιτάφιος Νς' εις πατέρα, ΕΠΕ 11, 206.
83. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα Δ', άλλο εις εαυτόν, στίχ. 3-4, ΕΠΕ 10, 429.
84. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιτάφιος ποίημα ΞΔ', εις πατέρα, ΕΠΕ 11, 213.
85. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα επιτάφιος Η', Εις Καισάριον, στίχ. 4, ΕΠΕ 11, 170.
86. Γρηγορίου του Θεολόγου, Λόγος Ζ', ένθ' αν., σ. 393.
87. Γρηγορίου πρεσβυτέρου, Βίος του εν αγίοις πατρός ημών Γρηγορίου του Θεολόγου, Migne P.G. 35, 261A.
88. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα επιτάφιος ΙΕ', Εις Καισάριον, ΕΠΕ 11, 175.
89. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα Η', Σύγκρισις βίων, στίχ. 177-179, ΕΠΕ 9, 143.
90. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιστολή ΛΒ', Φιλαγρίω, Migne P.G. 37, 72C.
91. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιστολή Ξ', Βασιλείω Migne P.G. 37, 120B.
92. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα επιτάφιος ΡΒ', των τοκέων θανόντων προσωποποιία, στίχ. 5, Migne P.G. 38,63.
93. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα επιτάφιος ΠΑ', ένθ' αν., στίχ.6, σελ. 63.
94. Αρχιμ. Χριστοφόρου Ν. Παπουτσόπουλου, «Η Εξαήμερος δημιουργία κατά τον Μέγα Βασίλειον», σσ. 168-169, έκδοσις «Σωτήρος».
95. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα, Εις τον εαυτόν και των τοκέων μόρον., στίχ.2, Migne P.G. 37, 1446.
96. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιστολή Γ', Ευαγρίω, Migne P.G. 37, 24B.
97. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα Ε', Νικοβούλου προς τον υιόν, στίχ. 276, Migne P.G. 37, 1541.
98. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ομιλία 10η εις Α' Θεσσαλονικείς, γ', Migne P.G. 62, 459.
99. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιστολή ΛΖ', Σωφρονίω, Migne P.G. 37, 77B-C.
100. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα επιτάφιος ΡΑ', Των τοκέων θανόντων προσωποποιία, ΕΠΕ 11, 243.
101. Γρηγορίου του Θεολόγου, Επιστολή ΞΑ', Αερίω και Αλυπίω, Migne P.G. 37, 121A-B.
102. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα Α', Εις τον πάντων αυτών τάφον, ΕΠΕ 10, 427.
103. Γρηγορίου του Θεολόγου, Λόγος Δ', Κατά Ιουλιανού βασιλέως στηλιτευτικός πρώτος, 23, ΕΠΕ 3, 44.
104. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα Α', στίχος 6, Migne P.G. 37, 1446.
105. Γρηγορίου του Θεολόγου, Ποίημα επιτάφιος ΟΔ', Εις την μητέρα εκ του θυσιαστηρίου προσληφθείσαν, ΕΠΕ 11, 221.
106. Παλλαδίου, Επισκόπου Ελενουπόλεως, Διάλογος ιστορικός περί του βίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, κεφ. ε', Migne P.G. 47,18.
107. Κων. Παπαρρηγοπούλου, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. Β',

- μέρος β', σελ. 223, Αθήναι 1932.
108. Ιωάννου Χρυσοστόμου, Ομιλία 20ή εις την προς Εφεσίους, δ', Migne P.G. 62, 139-140.
109. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Λόγος εις νεωτέραν χηρεύσασαν, 2, Άπαντα των Αγίων Πατέρων, τόμ. 8, σελ. 72 κε.
110. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Λόγος προς την αυτήν περί μοναδρίας, ένθ. Αν., 1, σ. 87-88.
111. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Περί ιεροσύνης, Λόγος πρώτος, ε', Migne P.G. 48, 624.
112. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ομιλία πέμπτη εις την Β' Θεσσαλονικείς, α', Migne P.G. 62, 493.
113. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ομιλία ΞΒ' εις το κατά Ιωάννην, ε', Migne P.G. 59, 348.
114. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Περί ιερωσύνης, Λόγος πρώτος, ε', Migne P.G. 48, 625.
115. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ομιλία ΝΘ' εις το κατά Ματθαίον, ζ', Migne P.G. 58, 583.
116. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ομιλία περί παιδων ανατροφής, ζ', Migne P.G. 51, 327.
117. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Προς πιστόν πατέρα, Λόγος τρίτος, ιβ', Migne P.G. 47, 369.
118. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ομιλία Ξς' εις την Γένεσιν, δ', Migne P.G. 54, 570.
119. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ομιλία ΚΑ' Εις τους ανδριάντας, γ', Migne P.G. 49,217.
120. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ομιλία ΙΓ' Εις το κατά Ιωάννην, δ', Migne P.G. 59, 90.
121. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Εγκώμιον εις τον άγιον ιερομάρτυρα Ιγνάτιον τον Θεοφόρον, δ', Migne P.G. 50, 591.
122. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Περί Παίδων ανατροφής, γ', Migne P.G. 51, 323.
123. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Εις την προς Τιμόθεον επιστολήν πρώτην, Ομιλία Θ', β', Migne P.G. 62, 546.
124. Μιχαήλ Γαλανού, Οι βίοι των Αγίων, τεύχος ΙΑ', σ. 69, Αθήναι 1951.
125. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ομιλία εις τον Ψαλμόν Θ', 2, Άπαντα των Αγίων Πατέρων, τόμ. 54, σ. 43.
126. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Εις την Α' προς Τιμόθεον, Ομιλία Θ', β', Migne P.G. 62, 548.
127. Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εις Οζίαν, Ομιλία Δ', β', Migne P.G. 56, 123.
128. Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εις την προς Εφεσίους, Ομιλία ΚΑ', β', Migne P.G. 62, 151.

Διορθώσεις-δακτυλογράφηση: Βάσω Κ. Ηλιάδη